

FOUNDATION FOR AN INCLUSIVE COMPETENCE OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS

In the article the theoretical foundations of the formation of the inclusive competence of future preschool teachers to implement inclusive form of education in educational practice, namely: describes components of professional and personal readiness of the future teachers to work in inclusive education.

Key words: inclusion, inclusive education, children with special educational requirements, competency, professional and personal readiness of future tutor for work in the conditions of inclusive education.

УДК 371.13.012(045)

Косенко Ю.М.

***ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ***

У статті розкрито поняття "педагогічна взаємодія", схарактеризовано теоретичну та практичну складові підготовки студентів спеціальності "Дошкільна освіта" до педагогічної взаємодії у подальшій професійній діяльності в процесі вивчення дисципліни "Основи педагогічної майстерності".

Ключові слова: педагогічна взаємодія, професійна діяльність, професійна підготовка, навчальна дисципліна "Основи педагогічної майстерності".

Успішна реалізація завдань дошкільної освіти значною мірою визначається ефективною організацією педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі, у центрі якого педагогічна взаємодія вихователів з дітьми та їх батьками. Аналіз наукових досліджень свідчить, що особливості взаємодії вихователя з дітьми дошкільного віку впливають на їх психоемоційний та особистісний розвиток (Л. І. Божович, Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, М. І. Лісіна та ін.); тип ставлення до дітей і стиль керівництва різними видами діяльності визначають взаємостосунки у дитячому товаристві, забезпечують стан задоволеності й психологічного комфорту дітей у дошкільному навчальному закладі (В. Д. Калішенко, Я. Л. Коломінський, Є. О. Панько та ін.).

Педагогічна наука доводить, а практика дошкільної освіти переконує, що у майбутніх вихователів мають бути сформовані професійно значущі якості, теоретичні знання, практичні уміння й навички, мотиваційно-ціннісні відношення, які визначають готовність до педагогічної взаємодії у професійній діяльності, що ґрунтується на гуманістичному, індивідуальному та особистісно-орієнтованому підходах. Відтак проблема підготовки практикоорієнтованих на ефективну педагогічну взаємодію фахівців дошкільної освіти саме на часі. Вона визначається низкою суперечностей: між вимогами до виховання дітей дошкільного віку з боку держави, батьків і недостатньою організацією професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії; між усвідомленням педагогами дошкільної освіти значущості педагогічної взаємодії як серцевини педагогічного процесу і не готовністю ефективно взаємодіяти з його учасниками; між потенційними можливостями теоретичного і практичного навчання у вищому навчальному закладі та недостатнім використанням спеціальних дисциплін як дієвого засобу підготовки студентів до педагогічної взаємодії у подальшій професійній діяльності.

За нашими спостереженнями, окремі аспекти проблеми педагогічної взаємодії вихователя з дітьми та родиною знайшли своє висвітлення у наукових працях і публікаціях вітчизняних та зарубіжних учених. Науковці досліджували можливості професійного навчання, зокрема педагогічної практики, щодо опанування майбутніми педагогами знаннями та вміннями педагогічної взаємодії (О. А. Абдулліна, В. А. Кан-Калик,

Я. Л. Коломінський, О. М. Леонтьєв, Л. А. Щелкунова та ін.). Розробка проблеми гуманізації педагогічної взаємодії вихователя з дітьми дошкільного віку та родиною представлена в наукових публікаціях О. В. Клепцової, О. Л. Кононко, О. І. Косаревої, Ю. М. Косенко, С. О. Ладивір, О. В. Недосеки, Т. І. Поніманської, І.Ф.Слепцової та ін. Особливості педагогічного спілкування як комунікативної взаємодії педагога дошкільного навчального закладу знайшли своє висвітлення у науковій праці О. П. Аматыєвої, А.М.Богуш, Н. В. Гавриш, І.О.Луценко та ін.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі підготовки кадрів дошкільної освіти (Г. В. Беленька, В. Є. Бенера, Н. Г. Грама, Т. Г. Жаровцева, Л. П. Загородня, Н. В. Ковалевська, Л. А. Машкіна та ін.) переконує, що в організації професійного навчання є аспекти, які дотепер не знайшли належного наукового висвітлення.

Пропонована стаття має за мету розкрити потенційні можливості навчальної дисципліни "Основи педагогічної майстерності" щодо формування у майбутніх педагогів дошкільної освіти системи теоретичних знань про сутність педагогічної взаємодії та практичних умінь її здійснення у професійній діяльності.

Насамперед зазначимо, що у 2013 році вийшов друком навчально-методичний посібник авторки даної статті "Основи педагогічної майстерності вихователя", який є педагогічним супроводом однойменної дисципліни, яку студенти освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" спеціальності "Дошкільна освіта" Маріупольського державного університету вивчають за модульно-рейтинговою технологією в умовах кредитно-трансферної системи підготовки фахівців. Він містить програми двох змістових модулів з методичним забезпеченням: поняттєве поле та опорні конспекти до кожної теми, теми лекцій (з основними питаннями для розгляду), семінарських і практичних занять (із завданнями та методичними вказівками), завдання для самостійної роботи, запитання для самоперевірки знань, контрольний тест за змістом кожного модуля, індивідуальні навчально-дослідницькі завдання, список рекомендованої літератури. Другий змістовий модуль "Майстерність педагогічної взаємодії у професійній діяльності вихователя" презентований трьома темами, а саме: "Педагогічний процес в дошкільному навчальному закладі як динамічна взаємодія педагогів, дітей і батьків", "Педагогічне спілкування як комунікативна взаємодія у професійній діяльності вихователя", "Педагогічна творчість у професійній діяльності вихователя". Коротко представимо *алгоритм* опанування студентами змісту зазначеного модуля з використанням вищезазначеного посібника, який пройшов успішну апробацію.

Вивчення кожної теми модуля розпочиналося із ознайомлення з програмовим змістом та засвоєння поняттєвого поля, а це понад 70 понять. Ми переконалися, що їх розуміння та усвідомлення не лише формує професійне мислення студентів, а й забезпечує їх активний діалог з викладачем. Система теоретичних знань студентів в означеному проблемному полі формувалася насамперед на лекціях, а їх поглиблення й закріплення здійснювалося під час виконання завдань самостійної роботи, на семінарських і практичних заняттях.

Звернемо увагу на *теоретичну складову* підготовки студентів до педагогічної взаємодії. Ми виходили з того, що педагогічний процес у дошкільному навчальному закладі – це розвивальна взаємодія вихователів, вихованців та їхніх батьків, яка спрямована не лише на досягнення мети виховання дошкільників, розкриття і самореалізацію особистості кожної дитини, а й на професійне і особистісне удосконалення педагога. Як філософська категорія "взаємодія" відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємозумовленість, зміну стану. З позиції педагогічної науки – це універсальна характеристика педагогічного процесу, необхідна умова його ефективності, це спеціальний контакт (тривалий або тимчасовий) педагога і вихованців, наслідком якого є взаємні зміни у поведінці, діяльності, у відношеннях [5]. Взаємодія як психолого-педагогічний феномен у дошкільній педагогіці розглядається у двох аспектах: як стан, що характеризує форму організації спільної діяльності і обмін діями між суб'єктами педагогічного процесу з метою пізнання один одного, здійснення впливу та як об'єктивно заданий процес, що відбувається між його суб'єктами і який проявляється у засвоєнні дітьми соціокультурного досвіду

шляхом встановлення педагогічно доцільних взаємовідносин вихователя з дитиною [9]. Забезпечення педагогічної взаємодії з дітьми на засадах гуманістичного, індивідуального та особистісно-зорієнтованого підходу ґрунтується на урахуванні таких положень:

- Гуманістична орієнтація педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі, спрямованого на розвиток індивідуальності дитини, насамперед полягає в забезпеченні послідовного ставлення до дитини як свідомої та відповідальної особистості, яка має право на власний вибір, самостійну постановку мети, використання незвичних засобів її досягнення, ухвалення неординарних рішень, прояву нестандартності у здійснюваних діях, учинках, поведінці, вироблення індивідуального стилю діяльності і життя (за В.У. Кузьменко).

- Гуманне ставлення до дітей обумовлюється низкою обставин, зокрема: робота вихователя за покликанням, захоплення професією, любов до дітей; сформованість і стійкість власних кращих людських якостей, таких як доброта, сердечність, щирість, відкритість думок, щедрість душі, чесність вчинків тощо; задоволення особистим життям, благополуччя власної родини; уміння долати власну самозакоханість, зневажливе ставлення до оточуючих; зорієнтованість на творчу співпрацю з дітьми, батьками і колегами; віра у свої сили і сили дітей (за Ю.М. Косенко).

- Основними ознаками гуманізації педагогічної взаємодії є: створення у педагогічному колективі дошкільного навчального закладу гуманних взаємовідносин; розуміння того, що дитина володіє певними правами, які мають бути визнані вихователями; відмова від ранжування дітей на "слабких" і "сильних", розуміння того, що усі діти різні, кожна знає і вміє щось краще за інших; віра вихователя в силу доброти.

- Дитина, її життя – найвища цінність, яка потребує захисту.

- Кожна дитина – своєрідна, унікальна і самоцінна, що вимагає індивідуального підходу до неї, розуміння особливих можливостей у розвитку кожної дитини, бачення наявного індивідуального потенціалу її особистісного розвитку.

- Уважність до дитячих потреб, визнання їхнього існування та бажання їх задовольнити.

- Пріоритет індивідуальності, самобутності дитини як активного носія суб'єктивного досвіду, конструювання освітнього простору з метою виявлення такого досвіду.

- Поєднання в освітньому процесі суспільно-історичного та суб'єктного досвіду дитини, їх взаємодія шляхом постійного узгодження, використання всього того, що накопичено дитиною у власному житті [6; 7; 8].

В організації педагогічної взаємодії важливим є прийом педагогічного впливу, тобто спосіб організації тієї чи іншої педагогічної ситуації, що викликає нові почуття і думки у дітей, які спонукають їх до самозміни. Таких прийомів існує чимало, кожен з них має свої характерні особливості. При їх використанні вихователь має враховувати: особливості конкретної педагогічної ситуації; індивідуальні і вікові особливості дітей, їхній життєвий досвід; характер і мотиви вчинку дитини, її душевний стан; зміст тих почуттів, що можуть виникнути у дитини внаслідок використання того чи іншого педагогічного прийому [6].

Спілкування – це взаємодія між людьми, в процесі якої між ними виникають суб'єктивні міжособистісні стосунки. Спілкування має мету, зміст, засоби. Професійне педагогічне спілкування є взаємодією педагога і вихованців, яка спрямована на успішне виховання і навчання дітей, обмін інформацією з дітьми та дорослими (колегами, батьками дошкільників), створення сприятливого психологічного клімату та емоційного контакту; на психологічну оптимізацію пізнавальної та інших видів діяльності.

Для вихователя дошкільного навчального закладу спілкування є засобом:

- його позиціонування як фахівця дошкільної справи;
- організації педагогічної взаємодії з дітьми, їх батьками, колегами;
- соціально-психологічного та навчально-методичного забезпечення педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі;
- організації усіх видів дитячої діяльності;

- отримання і передачі найрізноманітнішої інформації;
- пізнання дитини і дитячого колективу у різних умовах і проявах [6].

У залежності від характеру спілкування (суб'єкт-суб'єктний чи суб'єкт-об'єктний) його поділяють на функціонально-рольове і особистісно-орієнтоване. Педагогічне спілкування вихователя є ефективним за таких умов:

- урахування вікових та індивідуальних особливостей партнерів по спілкуванню (дітей, їхніх батьків, колег);
- досконале володіння вербальними і невербальними засобами спілкування, доцільне їх поєднання, вміння помічати і правильно розуміти невербальні сигнали дітей чи дорослих;
- наявність комунікативних якостей мовлення: правильності, виразності, точності, ясності, доцільності. На обов'язковість комунікативної виразності педагога вказує І.Д. Бех: "Слово педагога лише тоді буде переконливим, коли в ньому гармонійно поєднуються глибокий зміст та зворушлива велич... Професійне мовлення педагога має перевершувати, бути сильнішим за висловлювання дитини";
- тактовна поведінка вихователя;
- урахування емоційного стану кожної дитини, групи дітей загалом, та обставин, за яких відбувається спілкування;
- урахування загального культурного рівня та освіченості співрозмовника (дитини чи дорослого) [4; 5].

Педагогічну творчість розглядаємо як особистісно-орієнтовану розвивальну взаємодію суб'єктів навчально-виховного процесу (вихователя – дитини, вихователя – дітей – батьків), яка зумовлена специфікою психолого-педагогічних взаємовідносин між ними і спрямована на формування творчої особистості дитини, на підвищення рівня творчої професійної діяльності вихователя. Прояв педагогічної творчості вихователя, на нашу думку, починається з постановки задач, з проектування способу дій, з пошуку шляхів удосконалення своєї діяльності. Творчість вихователя виявляється в мистецтві проектування педагогічної взаємодії з дітьми, в умінні досконало проаналізувати будь-яку педагогічну ситуацію, в успішній реалізації запланованого, в педагогічному артистизмі, у самовираженні, в здатності до перетворення, в співтворчості з колегами, вихованцями та їх батьками. В цьому розумінні вихователь зобов'язаний бути креативною особистістю, людиною, яка прагне зрозуміти усі таїни акторського мистецтва й використовувати його елементи в роботі з дошкільниками.

Творче самопочуття вихователя на роботі – це особливий стан. Його перший елемент – захопленість справою виховання дошкільників; другий – це бачення водночас усіх дітей і кожного зокрема; третій – педагогічна спостережливість і пильність. Це здатність спостерігати за дітьми, своєчасно реагувати на їхні стани та поведінку, а також здатність контролювати себе, орієнтуватися в ситуаціях, що виникають повсякчас.

Беззаперечно, що вихователь дітей дошкільного віку покликаний своєю професійною діяльністю створити умови для всебічного гармонійного розвитку дитини, забезпечити успішність складного процесу формування особистості в дошкільному віці, сприяти розкриттю її власного "Я". А це означає, що педагог дошкільного фаху має володіти розвинутим творчим мисленням, творчими здібностями, великим арсеналом навичок творчої діяльності. Творчість – обов'язкова умова успішної професійної діяльності вихователя. Прояв вихователями творчості у професійній діяльності виступає запорукою запровадження інноваційних технологій в організації навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах, які безумовно впливають на якість дошкільної освіти [5].

Становлення вихователя-майстра відбувається у процесі роботи в дошкільному навчальному закладі, в умовах безпосереднього спілкування з дітьми, батьками, колегами. Педагогічною аксіомою є твердження, що творчих дітей може виплекати лише творчий педагог. Відтак ми прагнемо у процесі фахового навчання забезпечувати розвиток творчої особистості майбутніх педагогів дошкільної освіти, залучаючи студентів до найрізноманітніших видів творчої та дослідницької діяльності.

Основною метою *семінарських і практичних занять* в опануванні програмового змісту другого модуля було закріплення теоретичних знань та формування навичок педагогічної взаємодії шляхом моделювання різноманітних педагогічних ситуацій; відтворення особливостей педагогічної взаємодії, яка мала місце під час попередніх педагогічних практик, з'ясування успіхів, помилок і невдач; розробка практичних рекомендацій щодо організації спілкування з дітьми та батьками у цілісному педагогічному процесі; використання лялькового театру як засобу реалізації творчого потенціалу майбутніх вихователів у розв'язанні завдань педагогічної взаємодії. Підготовці студентів до педагогічної взаємодії сприяла і низка індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, зокрема таких:

1. Сформулюйте 10 "не можна": а) у взаємодії вихователя з дітьми дошкільного віку; б) у взаємодії вихователя з батьками дошкільників; в) у взаємодії з колегами.
2. Визначте тему і розробіть колективний творчий проект довготривалої співпраці вихователів, дітей і батьків.
3. Підготуйте план-конспект та проведіть у дошкільному навчальному закладі бесіду з матерями дошкільників на тему "Материнської любові багато не буває".
4. Підготуйте план-конспект та проведіть у дошкільному навчальному закладі бесіду з батьками дітей 4-5 років на теми "Слухняність дитини: як її виховати?", "Чи можливе виховання дитини без покарань" тощо.
5. Розробіть план-конспект засідання круглого столу за участю студентів та керівників дошкільних навчальних закладів на тему "Культура спілкування в педагогічному колективі дошкільного навчального закладу".

Запропонований алгоритм вивчення змістового модуля "Майстерність педагогічної взаємодії у професійній діяльності вихователя" позиціонує наше бачення потенційних можливостей конкретної навчальної дисципліни щодо теоретичного осмислення майбутніми вихователями сутності педагогічної взаємодії та набуття практичного досвіду спілкування та творчої діяльності з дітьми і батьками в педагогічному процесі дошкільного навчального закладу. При цьому ми припускаємо існування й інших точок зору. Подальшого дослідження, на нашу думку, потребує формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії у професійній діяльності на засадах комплексного підходу до вивчення дисциплін фахової підготовки та організації різних видів педагогічної практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання / Г.В. Беленька. Монографія. – К.: Світоч, 2006. – 304 с.
2. Божович Л. И. Проблемы формирования личности. Избр. Псих. тр. М., 1997. – 352 с.
3. Кан-Калик В. А. Педагогическая деятельность как творческий процесс / В. А. Кан-Калик. – Грозный, 1976. – 288 с.
4. Коломинский Я. Л., Панько Е. А. Диагностика педагогического взаимодействия. – Минск, 1999. – 79 с.
5. Косенко Ю. М. Основы педагогической мастерности вихователя. Навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності "Дошкільна освіта". – Маріуполь: Видавництво "Азов'є", 2013. – 330 с. – С.182-235.
6. Косенко Ю. М. Гуманизм педагогического взаимодействия в профессиональной деятельности воспитателя детского сада. Теоретические и прикладные проблемы психологии педагогического межличностного взаимодействия: Материалы Международ. Науч.практ.конф., 19-20 апр. 2002 г.: в 2 ч. Мн., БГПУ. Ч.1 – 254 с. – С.221-222
7. Кузьменко В. Індивідуальність в освітньому процесі ДНЗ. Концептуальні принципи та умови їх реалізації / В.Кузьменко // Дошкільне виховання., – 2005. – №8. – С.5-7.
8. Сім'я і дитячий садок: умови, шляхи та засоби гуманізації дошкільних закладів / упор. О. Кононко. – К., 1994. – 84 с.
9. Слепцова И. Основы личностно-ориентированого взаимодействия воспитателя с детьми / И.Слепцова // Дошкольное воспитание. – 2007. – №3. – С.74-80.

**ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ К ПЕДАГОГИЧЕСКОМУ
ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ**

В статье раскрыто понятие "педагогическое взаимодействие", представлено теоретическую и практическую составляющие подготовки студентов специальности "Дошкольное образование" к педагогическому взаимодействию в дальнейшей профессиональной деятельности в процессе изучения учебной дисциплины "Основы педагогического мастерства".

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, профессиональная деятельность, профессиональная подготовка, учебная дисциплина "Основы педагогического мастерства"

Kosenko Y.N.

PRE-SCHOOL TEACHERS' TRAINING TO PEDAGOGICAL INTERACTION

The author in the article highlights the concept "pedagogical interaction" as well as reveals theoretical and practical components of training students who specialise in pre-school education to pedagogical interaction their professional activities while learning the subject" Basic issues of pedagogical mastery".

Key words: pedagogical interaction, professional activity, professional training, basic issues of pedagogical mastery.

УДК 378+373.2+371.711

Кудрявцева О.А.

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПРИ ВИВЧЕННІ
ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

У статті розкриті теоретичні питання і описано використання рейтингової системи оцінювання якості знань майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах кредитно-модульної системи навчання у педагогічному університеті. Показана ефективність використання дидактичних тестів у процесі поточного контролю знань студентів.

Ключові слова: рейтингова система оцінювання знань, майбутні фахівці дошкільної освіти, тести, бали, рейтинг, якість знань.

На початку ХХІ століття кредитно-модульна система навчання є найбільш цілісним та системним підходом до процесу навчання, що забезпечує високоефективну технологію реалізації дидактичного процесу [4].

Важливою складовою навчальної діяльності є система контролю і оцінювання, діагностика навчальних досягнень студентів. Однією з форм контролю якості знань у вищих навчальних закладах є рейтингова система оцінювання. Проблема рейтингу розглядається в працях таких вітчизняних і зарубіжних авторів, як А. Алексюк, О. Безносюк, В. Бондар, Н. Васильєв, М. Власко, В. Гарєєв, В. Головенкін, В. Гольдшміт, В. Груцяк, С. Єршиков, В. Каспаров, Є. Лізунова, В. Малишенко, Ю. Моїсєєв, І. Прокопенко, Дж. Рассел, Є. Сергєєва, П. Сікорський, О. Устименко, А. Фурман, І. Чегель та ін. У практиці вищої школи рейтинг – це деякий числовий розмір, виражений, як правило, за багатобальною шкалою успішності, що інтегрально характеризує знання студента з одного або декількох предметів протягом визначеного періоду навчання (семестр, навчальний рік і т. д.) [1, с.8].

Метою статті є розробка показників якості навчальної роботи на прикладі вивчення майбутніми фахівцями дошкільної освіти педагогічної дисципліни "Вступ до спеціальності", яка викладається на факультеті дошкільної педагогіки та психології на I курсі, у першому